

Depenalisering Vermogensdelicten

C. Gutter

Preadvies voor het congres "Strafrecht te-recht? Over dekriminalisering en depenalisering", Leiden, 17 en 18 maart 1972 (lichtelijk bewerkt)

Onder 'strafrechtsapparaat' wordt in het volgende verstaan de organisatie, gevormd door Ministerie van Justitie, Openbaar Ministerie en Politie, v.z.v. deze zich met strafzaken bezighouden.

Depenalisering vermogensdelicten: waarom?

De bevoegdheden van het strafrechtsapparaat worden in Nederland sinds de vorige eeuw primair bepaald door de wetgevers, vooral door de landswetgever. Bij zijn beslissingen over de toekenning van die bevoegdheden - middels de vaststelling van strafbepalingen enz. - liet en laat die wetgever zich totnogtoe vrijwel niet leiden door rationele criteria. De hoofdrol speelt integendeel een samenstel van opvattingen over mens, overheid en maatschappij die in de sfeer liggen van de Gemeenschapsideologie, het karakter hebben van vanzelfsprekendheden en 'common sense', en onjuist zijn. Op de inhoud van de meeste van die opvattingen kan hier niet worden ingegaan; voor de Gemeenschapsideologie verwijs ik naar Gutter, "Ons strafrecht. Verkenning van een achtergebleven gebied", 1969.

Eén van die opvattingen is, dat het in beginsel de taak is van het strafrechtsapparaat om op te treden in alle gevallen die door een wettelijke strafbepaling worden bestreken. Voor de politie zou dit o.a. betekenen, dat zij alle misdrijven dient op te helderen waarvan ze kennis krijgt. Deze opvatting van de taak van de politie vindt men niet alleen bij de wetgever, maar ook bij sommige strafrechtsgeleerden en bij de politie zelf [(zie bijv. Algemeen Politieblad 1971 p. 614)].

De officiële opvatting is echter niet alleen, dat het strafrechtsapparaat dient, maar ook, dat het kan optreden in alle gevallen die door de wetgever als strafbaar zijn aangewezen. De vraag of het strafrechtsapparaat, en met name de politie, wel over het personeel en de verdere resources beschikte, nodig om op te treden in de gevallen, bestreken door een voorgestelde strafbepaling, heeft bij de beslissing van de wetgever vrijwel nooit een rol gespeeld.

Zo heeft de wetgever jaar in jaar uit strafbepaling op strafbepaling gestapeld, en de officiële houding van de politie daartegenover was en is: u vraagt en wij draaien. Gevolg: een gigantische overbelasting van het strafrechtsapparaat, en met name van de politie, die het meest direct met de gapende discrepantie tussen de officiële opvattingen en de feitelijke mogelijkheden wordt geconfronteerd.

Ook als men de tientallen miljarden overtredingen die jaarlijks in Nederland worden begaan, buiten beschouwing laat, en zich beperkt tot de officiële cijfers betreffende de misdrijven die volgens het CBS "ter kennis van de politie gekomen" zijn - cijfers die door de politie waarschijnlijk sterk geflatteerd zijn, om geen al te beroerde indruk maken - springt die discrepantie in het oog.

Misdrijven in 1970 (Bron: CBS)

a. Ter kennis van de politie gekomen: 262.430

b. Opgehelderd : 106.615 (= 40% van a)

Wil men gaan depenaliseren, dan ligt het voor de hand daarbij vooral naar de vermogensdelicten te kijken, die immers veruit het grootste deel van de ter kennis van de politie gekomen misdrijven uitmaken.

Vermogensmisdrijven in 1970

c. Ter kennis van de politie gekomen: 188.276 (= 71,7 % van a)

d. Opgehelderd : 56.041 (= 29,8 % van c)

Op dit terrein zal enig kapwerk de politie het snelst verlichting brengen. Maar ook om andere redenen ligt het voor de hand, de aandacht juist op dit terrein te richten.

Strafbepalingen ter bescherming van de eigendom behoren tot de oudste van Nederland. De Nederlandse overheden hebben nu zeker al zo'n 7 eeuwen lang mensen ter zake van vermogensdelicten geslagen, met gloeiende ijzers bewerkt, uit het land gejaagd, verminkt, opgesloten, gewurgd en aan andere heilzaam en juist geachte behandelingen onderworpen. Langzamerhand begint nu echter het dubieuze karakter dat deze bepalingen en behandelingen vanaf het begin gehad hebben, tot steeds bredere kring door te dringen.

Het gaat hier duidelijk om bepalingen ter bescherming van de "haves", de relatief geprivilegieerden, tegen de "have-nots", de relatief gedepriveerden. En in de meeste gevallen waarin het strafrechtsapparaat wegens een vermogensdelict tegen mensen optreedt, is dat optreden feitelijk gericht tegen mensen uit economisch zwakke groepen.

Sommige van die groepen zijn officieel als "zwak" erkend, en bijna ieder is het er tegenwoordig over eens, dat de relatieve inkomenspositie van hen die tot deze groepen behoren verbeterd dient te worden, en zulks op een andere manier dan door "harder werken".

Andere zwakke groepen worden nog nauwelijks als zodanig erkend: van de groep der jongeren van 12-20 jaar - die in 1968 een omvang had van ruim 2 miljoen personen of 21% van de bevolking van 12-79 jaar oud - tellen bijvoorbeeld de behoeften op het financiële vlak officieel vaak nog even weinig mee als die op het sexuele en op andere vlakken. Personen uit deze leeftijdsgroep zijn relatief heel vaak het doelwit van activiteiten van het strafrechtsapparaat, en met name van activiteiten ter zake van vermogensdelicten.

Veroordelingen en sepôts ter zake van misdrijven Wetboek van Strafrecht in 1968

Bron: CBS

a. Totaal veroordeelden en sepôts ter zake van misdrijf W.v.S.	: 50.593
b. Veroordeelden en sepôts in strafzaken wegens misdrijf W.v.S. inz verdachten van 12-20 jaar	: 18.753 (= 37% van a)
c. Veroordeelden wegens misdrijf W.v.S., totaal	: 29.879
d. Veroordeelden van 12-20 jaar wegens misdrijf W.v.S.	: 10.565 (=35.3% van c)
e. Totaal veroordeelden wegens vermogensmisdrijven	: 18.457
f. Veroordeelden van 12-20 jaar wegens vermogensmisdrijven	: 7.354 (= 39,8% van e)

De vermogenscriminaliteit kan dus tot op zekere hoogte beschreven worden als een strijd tussen enerzijds jonge armen en anderzijds oudere rijkere.

Ongeacht de vraag of een bepaalde groep officieel als "zwak" wordt beschouwd, kan gesteld worden, dat verbetering van de financiële positie van hen die tot zwakke groepen behoren, tegenwoordig in het algemeen wenselijk geacht wordt. Als personen uit deze groepen vermogensdelicten plegen, zal daarmee dus niet zelden een algemeen aanvaard doel gediend zijn.

Een andere vraag is, of de door hen in concreto gevolgde gedragslijn vanuit dat oogpunt optimaal genoemd kan worden. Als ze bijv. hun positie verbeteren ten koste van mensen die zelf ook tot de zwakke groepen behoren, kan het rendement nihil zijn, of zelfs negatief.

Maar ook in deze gevallen kan het vermogensdelict vaak beschouwd worden als een blijk, dat wat de betrokken plegers(s) betreft

- hun zwakke financiële positie officieel niet of onvoldoende is (ond)erkend, en/of
- officiële maatregelen ter verbetering van hun financiële positie achterwege zijn gebleven of onvoldoende effect hebben gehad.

Waar de staatsorganisatie aldus in gebreke is gebleven, zal het recht van spreken en handelen van het strafrechtsapparaat, als deel van die organisatie, jegens de betrokkenen al vrij snel tamelijk dubieus genoemd moeten worden. Niettemin heeft het strafrechtsapparaat veel van deze mensen totnogtoe aangesproken en aan dwangmaatregelen onderworpen, alsof het daartoe het volste recht had.

Voor de betrokkenen had en heeft dit optreden van het strafrechtsapparaat niet zelden ten gevolge, dat ze deel gaan uitmaken van één van de zwakste groepen in 't land: die van hen die ter zake van misdrijf met de justitie in zijn gekomen. Van degenen die veroordeeld worden wegens diefstal met braak of wegens oplichting, komen de meesten (in 1968 resp. 55,2 % en 54,8%) uit deze groep.

Depenalisering van vermogensdelicten: hoe?

Depenalisering kan ten aanzien van vermogensdelicten op verschillende manieren worden nagestreefd, bijv. door schrapping van wettelijke strafbepalingen of door wettelijke ontneming aan het strafrechtsapparaat van de bevoegdheid tot

vrijheidsberoving - in de vorm van gevangenisstraf of in het kader van een ter beschikkingstelling aan de regering - van overtreders van die bepalingen.

Men kan ook denken aan maatregelen die, bij gelijkblijven van de wettelijke bepalingen op het stuk van vermogensdelicten, gericht zijn op beperking van het aantal personen dat zo'n delict pleegt, of op beperking of uitsluiting van activiteiten van het strafrechtsapparaat in bepaalde (categorieën van) gevallen waarin zo'n delict wordt gepleegd. Ik beperk me in het navolgende tot de opsomming van een aantal van zulke maatregelen.

Maatregelen gericht op beperking van het aantal personen die vermogensdelicten plegen.

De volgende maatregelen zijn deels gericht op het overbodig maken, en anderdeels op het bemoeilijken van het plegen van vermogensdelicten.

- a. Uitvoering van witte fietsen- en witte auto's-plannen.
- b. Ontwerpen en uitvoeren van witte brommers-plannen.
- c. Maatregelen ter grondige verbetering van de positie - in sociaal en economisch opzicht - van hen die in het verleden ter zake van misdrijf met de justitie in aanraking zijn geweest, tenzij die positie thans als voldoende solide beschouwd kan worden.
- d. Maatregelen ter verbetering van de positie - in financieel zowel als in andere opzichten - van de groep der jongeren van 12-20 jaar.
- e. Maatregelen ter bevordering van de bereidheid van de bevolking om de nodige middelen voor de onder c en d genoemde maatregelen ter beschikking te stellen.
- f. Maatregelen om de mensen tot grotere zorgvuldigheid te bewegen t.a.v. die zaken, op het behoud waarvan zij prijs stellen. Velen geven blijk, onvoldoende te beseffen, dat er heel wat mensen zijn die graag een deel zouden hebben van wat zij hebben.
- g. Maatregelen ter beperking van de aanwezigheid van grote geldsommen en kostbaarheden op makkelijk toegankelijke plaatsen; bijvoorbeeld
 - g.1. vaststelling van officiële eisen waaraan het transport over straat van geldsommen van bijv. meer dan f 1000 dient te voldoen (zie ook onder i), en
 - g.2. vaststelling van officiële eisen voor elke plaats waar geldsommen van bijvoorbeeld meer dan f 1000 of voorwerpen met een waarde van meer dan bijv. f.10.000 worden bewaard (zie ook onder i).
- h. Maatregelen ter bemoeilijking van de verkrijging van geld middels valse cheques e.d., bijvoorbeeld door vaststelling van officiële eisen waaraan chequeformulieren dienen te voldoen (zie ook onder j).

Maatregelen gericht op beperking of uitsluiting van activiteiten van het strafrechtsapparaat in bepaalde (categorieën van) gevallen van vermogensdelict

- i. Uitsluiting, middels richtlijnen van het Ministerie van Justitie en het Openbaar Ministerie, van opsporings- en vervolgingsactiviteiten van het strafrechtsapparaat, bij diefstal van geldsommen van bijvoorbeeld meer dan f 1000, voor zover die diefstal is gepleegd tijdens een transport over straat dat niet voldeed aan de officiële eisen (zie g1), of voor zover dat geld zich bevond op een plaats die niet aan de gestelde eisen voldeed (zie g2); een zelfde uitsluiting met betrekking tot kostbaarheden ter waarde van meer dan bijvoorbeeld f.10.000
- j. Uitsluiting van opsporings- en vervolgingsactiviteiten in gevallen waarin middels valse cheques grote sommen zijn verkregen, tenzij met betrekking tot de chequeformulieren de officiële eisen in acht zijn genomen (zie h).
- k. Vorming van een fonds waaruit in bepaalde gevallen diegenen die door een vermogensdelict schade hebben geleden, schadeloos kunnen worden gesteld.
 1. Vorming van een organisatie die in bepaalde gevallen aan de plegers en/of slachtoffers van vermogensdelicten hulp kan verlenen (Hiervoor zij verwezen naar Gutter 1969, p. 160 e.v.)
- m. Uitsluiting van opsporings- en vervolgingsactiviteiten in zaken van (brom)fietsdiefstal.